Sylvia Stecko¹

Ochrona małżeństwa i rodziny w świetle Konstytucji RP

Słowa kluczowe: rodzina, małżeństwo, prawo,

Keywords: family, marriage, law,

Streszczenie

Niniejszy artykuł obejmuje rozważania dotyczące problematyki ochrony małżeństwa i rodziny w świetle Konstytucji RP. Celem jego jest przedstawienie dobra rodziny i jego ochrony w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. Można zasadnie przypuszczać, że małżeństwo i rodzina są wartościami, które zajmują szczególną pozycję w hierarchii wartości konstytucyjnych co powoduje, że znajdują się one pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej. Ochronie podlega każda rodzina, zarówno pełna jak i niepełna oraz bezdzietna. Zadaniem państwa jest ochrona praw rodziny, to znaczy stworzenie takich warunków, w których członkowie rodzin będą mogli swobodnie korzystać z praw człowieka, które przysługują im z tytułu przynależności do rodziny. Władze publiczne w swoich działaniach winny wspierać rodzinę w wykonywaniu jej funkcji społecznych, ale w sposób dyskrecyjny bez nadmiernej ingerencji w sferę życia rodzinnego.

Summary

Protection of marriage and the family in the light of the Constitution of Poland

This article covers the considerations on the protection of marriage and the family in the light of the Polish Constitution. It aims to present the good of the family and its protec-

¹ Autorka jest asystentem w Zakładzie Socjologii Organizacji i Zarządzania Instytutu Socjologii na Wydziale Socjologiczno – Historycznym Uniwersytetu Rzeszowskiego. E-mail: sylvia.204@wp.pl.

tion in the light of the Constitution of the Republic of Poland of 2 April 1997. It can be reasonably assumed that marriage and the family are the values that occupy a special position in the hierarchy of constitutional values so that they are under the protection and care of the Republic of Poland. Each family – complete, incomplete or without children – is subject to protection. The task of the State is to protect the rights of the family, that is to create such conditions in which members of the family will be able to exercise human rights, to which they are entitled by the virtue of belonging to the family. The public authorities in their actions should support the family in the performance of its social features, but in a way that is subtle without excessive interference in the sphere of family life.

I.

Rodzina jako najstarsza grupa społeczna, występująca we wszystkich okresach rozwoju społeczeństwa i we wszystkich formacjach, jest instytucją naturalną dla człowieka, co wynika z jego przyrodzonej godności. Dlatego też założenie i ochrona rodziny zaliczane są do praw i wolności każdego człowieka. Z tych wszystkich względów dbanie społeczeństwa o rodzinę, o ich prawidłowy, zgodny z naczelnymi celami rodziny rozwój stanowi w dużej mierze gwarancję harmonijnego rozwoju człowieka i społecznego spokoju. Niniejszy artykuł zawiera teoretyczne rozważania na temat dobra rodziny i jego ochrony w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.²

Rodzina jest naturalnym środowiskiem narodzin i rozwoju człowieka. Zarówno dziecko jak i dorosły człowiek zaspokaja w niej swoje podstawowe potrzeby. Rodzina, więzi rodzinne i leżące u jej podstaw założenia trwałości są wartościami samoistnymi, a jednocześnie funkcjonującymi i zespolonymi z całym systemem wartości moralnych z obszaru życia zbiorowego i indywidualnego³. Dla określenia pozycji rodziny w Konstytucji kluczowe znaczenie ma przepis art. 18, który stanowi, że „Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochro-

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, Nr 78, poz. 483).

³ T. Smoczyński, *Rodzina i prawo rodzinne w świetle nowej Konstytucji*, „Państwo i Prawo”, 1997, z. 11–12, s. 191.

ną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej”. Przepis ten uprawnia do twierdzenia, że ustawodawca objął ochroną nie tylko samą rodzinę, ale również poszczególne jej dobra (małżeństwo, macierzyństwo i rodzicielstwo). Wszystkie one są traktowane jako dobra samoistne⁴.

Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że w świetle przepisów konstytucyjnych za rodzinę należy uznać każdy trwały związek dwóch lub więcej osób, składający się z co najmniej jednej osoby dorosłej i dziecka, oparty na więzach emocjonalnych, prawnych, a przeważnie także i na więzach krwi. Rodzina może być pełna, w tym wielodzietna lub niepełna. Rodzina pełna składa się z dwojga osób dorosłych pozostających we wspólnocie domowej i związanych więzami uczuciowymi oraz wychowywanego przez nie wspólnego dziecka (dzieci). Rodzinę niepełną tworzy natomiast jeden dorosły i wychowywane przez niego dziecko (dzieci)⁵.

Proklamacja prawa człowieka do zawarcia małżeństwa i rozwoju rodziny została zawarta w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka⁶ a w szerszym zakresie prawo to zostało ujęte w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych⁷ oraz w Konwencji NZ o zgodzie na małżeństwo, o wieku minimalnym do małżeństwa i o rejestracji małżeństwa⁸, w Europejskiej Karcie Socjalnej⁹ a także w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności¹⁰.

Ustawodawca świadomy wartości rodziny w życiu społecznym i znaczenia tej podstawowej komórki dla istnienia i funkcjonowania narodu obejmuje tę instytucję gwarancjami konstytucyjnymi¹¹. Rodzina jako związek najbliż-

⁴ M. Dobrowolski, *Status prawny rodziny w świetle nowej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, „Przegląd Sejmowy” 1999 nr 4, s. 25.

⁵ Wyrok TK z 12 kwietnia 2011 r., sygn. SK 62/08, OTK-A 2011, Nr 3, poz. 22.

⁶ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 10 grudnia 1948 r.

⁷ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 16 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977, Nr 38, poz. 167).

⁸ Konwencja w sprawie zgody na zawarcie małżeństwa, najniższego wieku małżeństwa i rejestracji małżeństwa z 10 grudnia 1962 r. (Dz.U. 1965, Nr 9, poz. 53).

⁹ Europejska Karta Socjalna z 18 października 1961 r.

¹⁰ Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 r.

¹¹ M. Dobrowolski, *Rodzina jako wartość konstytucyjna w orzecznictwie TK (1996–2007)*, [w:] *Rodzina jako podmiot prawa*, red. P. Czarnek, M. Dobrowolski, Zamość 2012, s. 9.

szych osób, które łączy szczególna więź wynikająca najczęściej z pokrewieństwa i zawarcia małżeństwa, podlega ochronie prawnej. Dotyczy to ochrony prawa do życia rodzinnego, które obejmuje istnienie różnego rodzaju więzi rodzinnych. Ponadto dobro rodziny jest nie tylko wartością powszechnie akceptowaną, ale także uznaną za dobro podlegające ochronie konstytucyjnej¹².

Zdaniem H. Waśkiewicza prawa rodziny są szczególną grupą wolności człowieka i nie leżą one w gestii państwa. Oznacza to, że państwo nie może ich uchylać, zmieniać ograniczać czy też zawieszać. Zadaniem państwa jest ochrona praw i wolności rodziny, to znaczy stworzenie takich warunków, w których członkowie rodzin będą mogli swobodnie korzystać z praw i wolności człowieka, które przysługują im z tytułu ich przynależności do rodziny¹³. Konstytucja określa małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny. Użycie liczby pojedynczej wyraźnie wskazuje, że chodzi tu o związek jednej kobiety i jednego mężczyzny. Konstytucja łączy z pojęciem tym, pojęcia rodziny, macierzyństwa i rodzicielstwa, co oznacza, że ustawodawca nie ma możliwości ani zmiany tej definicji, ani formułowania takich konstrukcji prawnych, które ograniczałyby funkcje związane z rodzicielstwem rozumianym jako prokreacja i wychowanie dzieci¹⁴. Zdaniem B. Banaszkiewicza, małżeństwo jest to zarejestrowany związek pomiędzy dwoma osobami oparty na szczególnej więzi społecznej, gospodarczej, psychicznej i fizycznej poddany specjalnemu statusowi prawnemu¹⁵.

II.

Artykuł 18 Konstytucji RP ma podstawowe znaczenie w zakresie określenia zasad polityki państwa w stosunku do małżeństwa i rodziny. Wynika to wprost z jego umiejscowienia w rozdziale I Konstytucji RP, zawierającym przepisy określające podstawowe zasady ustroju. Przepis art. 18 może być uznany za „konstytucyjną zasadę naczelną”, gdyż posiada charakter *lex generalis* w stosunku

¹² Wyrok Sądu Apelacyjnego z 11 września 2014 r. sygn. I ACa 442/14.

¹³ H. Waśkiewicz, *Prawa człowieka a prawa rodziny*, [w:] *Prawa człowieka wybór źródeł*, red. K. Motyka, Lublin 1996, s. 36.

¹⁴ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 387.

¹⁵ B. Banaszkiewicz, *Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, o niektórych implikacjach art. 18 Konstytucji RP*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2013, nr 3, s. 605.

do szczegółowych zagadnień wyrażonych przez ustrojodawcę w innych przepisach Konstytucji RP regulujących relacje rodzinne. Zdaniem W. Borysiaka na państwie ciąży prawny obowiązek ustanowienia odpowiednich instytucji prawnych zapewniających trwałe miejsce małżeństwu, rodzinie, macierzyństwu i rodzicielstwu w polskim systemie prawnym¹⁶. Przepis ten nakazuje więc „podejmowanie przez państwo takich działań, które umacniają więzi między osobami tworzącymi rodzinę, a zwłaszcza więzi istniejące między rodzicami i dziećmi oraz między małżonkami”¹⁷. Omawiany przepis wyraża także adresowany do władz publicznych nakaz prowadzenia odpowiednio ukierunkowanej polityki, w tym polityki społecznej i gospodarczej. Wiąże on nie tylko organy sprawujące władzę ustawodawczą, ale i organy powołane do stosowania prawa. Może on stanowić wzór kontroli konstytucyjności prawa w konkretnej sprawie. W świetle art. 18 Konstytucji RP małżeństwo musi być związkiem podlegającym regulacji prawnej, która zapewniałaby mu ochronę i opiekę. Doprecyzowanie w art. 18 pojęcia małżeństwa o zwrot „jako związek kobiety i mężczyzny” ma ułatwiać pełnienie przez ten przepis roli wzorca kontroli konstytucyjności prawa przede wszystkim, co do prób rejestracji w ustawodawstwie zwykłym innych związków międzyludzkich. Związki takie, nieodpowiadające cechom małżeństwa, nie mogą podlegać w RP prawnej rejestracji oraz nie pozostają pod opieką i ochroną przewidzianą dla małżeństwa. Dotyczy to w szczególności konkubinatu (tzw. faktycznych związków małżeńskich, zwłaszcza osób tej samej płci) oraz stosunków poligamicznych¹⁸. Małżeństwo i rodzina zajmują w hierarchii wartości konstytucyjnych szczególnie wysoką pozycję. Podkreślić należy zwłaszcza znaczenie rodziny dla istnienia i funkcjonowania narodu. Jak zauważył w wyroku Trybunał Konstytucyjny, przepis art. 18 Konstytucji nakazuje podejmowanie przez państwo takich działań, które umacniają więzi między osobami tworzącymi rodzinę, a zwłaszcza więzi istniejące między rodzicami i dziećmi oraz między małżonkami¹⁹. Przepis artykułu 18 Konstytucji RP chroni cztery podstawowe wartości związane z funkcjonowaniem jednostki w społeczeństwie: małżeństwo – jako związek kobiety i mężczyzny,

¹⁶ W. Borysiak, *Komentarz do art. 18 Konstytucji*, [w:] *Konstytucja RP Tom I Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosak, Warszawa 2016, s. 81.

¹⁷ Wyrok TK z 18 maja 2005 r. sygn. K 16/04, OTK-A 2005, Nr 5, poz. 51.

¹⁸ W. Borysiak, *Komentarz ...*, s. 82.

¹⁹ Wyrok TK z 18 maja 2005 r. sygn. K 16/04, OTK-A 2005, Nr 5, poz. 51.

rodzinę, macierzyństwo i rodzicielstwo. O wysokiej pozycji tych dóbr świadczy to, że na ustawodawcy spoczywa nakaz zapewnienia im nie tylko ochrony, ale również i opieki. Małżeństwo i rodzina są bowiem elementami ładu społecznego i porządku prawnego w państwie, zaś społeczeństwo jest w zasadzie sumą rodzin²⁰.

Wartości wymienione w art. 18 Konstytucji znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej. Ochrona wartości wymienionych w art. 18 Konstytucji odnosi się do działań podejmowanych przez władze publiczne wobec podmiotów zewnętrznych. Oznacza to sytuację, w której państwo działając przez swoje organy, tak w sferze stanowienia, jak i stosowania prawa nie dopuszcza do zagrożenia małżeństwa, rodziny, macierzyństwa i rodzicielstwa ze strony obcych podmiotów w sferze moralnej, społecznej, gospodarczej, obyczajowej czy religijnej. Zdaniem L. Garlickiego, ochrona wartości rodzinnych nie może abstrahować od innych zasad i wartości konstytucyjnych, zawsze musi więc respektować zasadę godności osoby ludzkiej i zawsze musi być harmonizowana z zasadą wolności człowieka. Opieka odnosi się do działań podejmowanych przez władze publiczne na rzecz małżonków, rodzin czy rodziców, zwłaszcza tych które znajdują się w trudnej sytuacji materialnej lub socjalnej. Władze publiczne mają więc obowiązek tworzenia systemów pomocy i wsparcia, przeznaczania na ten cel niezbędnych środków publicznych i tworzenia odpowiedniej infrastruktury. Trafnie autor zwraca uwagę, że opieka ta nie może oznaczać podejmowania przez władze publiczne zadań i obowiązków, które należą do jednostki czy rodziny, bo prowadziłoby to do powstawania sytuacji patologicznej²¹.

Trybunał Konstytucyjny wskazuje na ogólny, programowy charakter normy zawartej w art. 18 Konstytucji, deklarującej ochronę i opiekę państwa w stosunku do małżeństwa i rodziny²². Zasada ochrony rodziny znajduje bardziej szczegółowe rozwinięcie²³ w art. 47 Konstytucji, który mówi, że każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym.

²⁰ W. Borysiak, *Komentarz...*, s. 82.

²¹ L. Garlicki, *Komentarz do art. 18 Konstytucji RP*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej Komentarz*, T. III, red. L. Garlicki, Warszawa 2003, s. 5–6.

²² Wyrok TK z 27 stycznia 1998 r. K. 1/98 OTK 1999 Nr 1, poz. 3.

²³ P. Czarnek, M. Dobrowolski, *Rodzina jako podmiot...*, s. 10.

Konstytucyjną ochronę, stosownie do art. 18, uzyskuje każde macierzyństwo, niezależnie od stanu cywilnego matki, oraz każde małżeństwo, niezależnie od posiadania lub nieposiadania dzieci. Ochronie podlega także każda rodzina, zarówno pełna, jak i niepełna oraz bezdzietna. Państwu nie jest jednak obojętne, jakie są rodziny, w jakim środowisku rodzinnym wzrastają młodzi ludzie, którzy w przyszłości będą przecież kształtować społeczność państwową, czy przeważa model rodziny pełnej czy też niepełnej, zdrowej i silnej czy patologicznej. Dlatego też ochrona rodziny to przede wszystkim ochrona jej naturalnej struktury opartej na małżeństwie oraz jej funkcji, głównie tych, których skutki wywierają znaczący wpływ na życie społeczne. Dla dobra społeczeństwa i poszczególnych obywateli organy władzy państwowej powinny więc, przy poszanowaniu prywatności, dbać o trwałość i kondycję rodziny, oraz o jej dobro²⁴. Konstytucyjna ochrona macierzyństwa i rodzicielstwa obejmuje więc relacje (więzi), jakie występują pomiędzy rodzicami a dzieckiem, stanowiące o istnieniu rodziny, małżeństwa, macierzyństwa, rodzicielstwa. Ochrona ta podejmowana jest w interesie zarówno rodziców, jak i dziecka, gdyż ochrona istniejących pomiędzy nimi relacji służy ich wspólnemu dobru. Ochroną zostają objęte nie wszystkie interesy rodziców, lecz tylko prowadzące do realizacji celu, dzięki któremu ich rodzicielstwo podlega ochronie. Celem tym jest prawidłowy i pełny rozwój dziecka. On też wyznacza zakres podlegających ochronie interesów dziecka.

Dopełnienie ogólnej zasady ochrony i opieki państwa nad małżeństwem, rodziną, i rodzicielstwem zawartej w art. 18 Konstytucji stanowi art. 71 Konstytucji, zgodnie z którym państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej uwzględnia dobro rodziny. Rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej, zwłaszcza wielodzietne i niepełne, mają prawo do szczególnej pomocy ze strony władz publicznych²⁵.

III.

Przedmiotem ochrony uregulowanej w art. 71 ust. 1 zd. 1 Konstytucji RP są wszystkie rodziny. W przepisie tym chodzi o dobro każdej z tych rodzin jako

²⁴ M. Dobrowolski, *Status prawny rodziny w świetle...*, s. 25.

²⁵ Art. 71 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.

całości, a nie jedynie o dobro poszczególnych osób wchodzących w jej skład²⁶. Uwzględnianie dobra rodziny przez państwo w pierwszej kolejności polega na działaniach umacniających naturalne więzi między członkami rodziny²⁷. Dobro rodziny tworzą silne i trwałe więzi – pozytywne relacje emocjonalne łączące jej członków, sprzyjające ich rozwojowi osobistemu i odczuciu szczęścia z powodu bliskości z innymi członkami rodziny²⁸. Przedmiotem ochrony uregulowanej w art. 71 ust. 1 zd. 1 Konstytucji RP są wszystkie rodziny. Przepis ten odnosi się do dobra każdej z tych rodzin jako całości, a nie jedynie do dobra poszczególnych osób wchodzących w jej skład. Jest to niezależne od liczebności dzieci w rodzinie oraz od stopnia jej zamożności. Artykuł 71 ust. 1 zd. 1 powinien być odczytywany zgodnie z zasadą pomocniczości wyrażoną w Preambule do Konstytucji RP. Pogląd ten przeważa w orzecznictwie i w doktrynie. Konstytucyjna ochrona rodziny nie sięga bowiem tak daleko, aby „państwo miało zwolnić członków rodziny od starań o swoje utrzymanie”, w tym zwolnić członków rodziny od wzajemnych obowiązków alimentacyjnych²⁹.

Przepis art. 71 ust. 1 zd. 2 zawiera zasadę szczególnej pomocy władz publicznych rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej. W tym kontekście wymieniono zwłaszcza rodziny wielodzietne i rodziny niepełne, gdyż z doświadczenia wynika, że to one najczęściej mogą znajdować się w opisywanych w tym przepisie sytuacjach³⁰. Przepis ten nakazuje władzom państwowym prowadzenie polityki społecznej i gospodarczej z uwzględnieniem dobra rodziny oraz przyznaje rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej prawo do szczególnej pomocy ze strony władz publicznych. Dotyczy to w szczególności rodzin wielodzietnych i niepełnych³¹. W niektórych orzeczeniach Trybunał stwierdzał, że art. 71 ust. 1 zdanie drugie Konstytucji wyraża prawo podmiotowe podlegające ochronie w trybie skargi konstytucyjnej³².

²⁶ J. Oniszczyk, *Wolności i prawa socjalne* ... s. 310.

²⁷ W. Borysiak, *Komentarz*..., s. 84.

²⁸ Wyrok TK z 18 listopada 2014 r. sygn. SK 17/11 OTK-A 2014, Nr 10, poz. 112.

²⁹ W. Borysiak, *Komentarz*..., s. 85.

³⁰ Ibidem, s. 85.

³¹ Wyrok TK z 20 grudnia 2012 r. sygn. K 28/11, OTK-A 2012, Nr 11, poz. 137.

³² Wyrok TK z 15 listopada 2005 r., sygn. P 3/05, OTK ZU nr 10/A/2005, poz. 115; wyrok TK z 4 maja 2004 r., sygn. K 8/03, OTK ZU nr 5/A/2004, poz. 37; wyrok TK z 8 maja 2001 r., sygn. P 15/00, OTK ZU nr 4/2001, poz. 83.

Odrębnie Konstytucja traktuje ochronę macierzyństwa, czyli sytuację matki. Artykuł 71 ust. 2 Konstytucji koresponduje bezpośrednio z art. 18 oraz z art. 68 ust. 3 Konstytucji i na tej podstawie można stwierdzić, że każda matka, a także kobieta w ciąży jest uprawniona do pomocy ze strony państwa³³. Przepis art. 71 ust. 2 Konstytucji stanowi, że „matka przed i po urodzeniu dziecka ma prawo do szczególnej pomocy władz publicznych, której zakres określa ustawa”. Przepis art. 68 ust. 3 nakłada dodatkowo na władze publiczne obowiązek zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej m.in. kobietom ciężarnym. Przepisy te zapewniają pomoc każdej matce przed urodzeniem dziecka i po tym fakcie. Zarówno więc matka pozostająca w związku małżeńskim, jak i matka żyjąca poza takim związkiem mają prawo do takiej samej „szczególnej pomocy władz publicznych”. Żadna z nich nie może być uprzywilejowana bardziej (ani mniej) niż inne³⁴. Obowiązek zapewnienia pomocy dotyczy sytuacji zarówno przed urodzeniem, jak i bezpośrednio po urodzeniu dziecka, gdyż urodzenie dziecka jest momentem, od którego dziecko jest chronione prawnie, a rola matki musi korespondować z rolą ojca, bowiem Konstytucja chroni nie tylko macierzyństwo, ale i rodzicielstwo³⁵. Sytuacja wszystkich kobiety zarówno zamężnych jak i samotnych będących w ciąży oraz zajmujących się opieką nad dzieckiem w pierwszych latach jego życia uregulowana została w wielu aktach prawnych, które mają na celu złagodzenie trudności związanych z tym okresem oraz ochronę mającego się narodzić dziecka. Szczególna ochrona kobiet przewidziana jest m.in. w przepisach Kodeksu pracy i związana jest z czasem pracy, z wysokością zasiłku chorobowego, z większą trwałością stosunku pracy, z zakazem wykonywania prac szczególnie uciążliwych lub szkodliwych dla zdrowia, wliczenia do czasu pracy karmienia dziecka piersią. Należy też wspomnieć o prawie do urlopu macierzyńskiego i rodzicielskiego oraz możliwości skorzystania z urlopu wychowawczego. Ponadto przepisy ustawy o świadczeniach rodzinnych³⁶ przyznają osobom samotnie wychowującym dziecko (matce lub ojcu) pobierającym zasiłek rodzinny dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka³⁷.

³³ M. Dobrowolski, *Rodzina jako wartość konstytucyjna...*, s. 21.

³⁴ M. Dobrowolski, *Status prawny rodziny w świetle...*, s. 28.

³⁵ M. Dobrowolski, *Rodzina jako wartość konstytucyjna...*, s. 12.

³⁶ Ustawa z 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz.U. 2016, poz. 1518).

³⁷ M. Bartoszewicz, *Komentarz do art. 71 Konstytucji RP*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej Komentarz*, red. M. Haczowska, Warszawa 2014, s. 95.

IV.

Ustawodawca wprowadzając Konstytucyjną ochronę i opiekę nad każdą rodziną, zmierza do zapewnienia stabilności istniejących stosunków rodzinnych, które nie mogą być podważane w sposób dowolny, w jakimkolwiek postępowaniu i w jakimkolwiek czasie. Nakazuje także, aby organy państwa podejmowały takie działania, które umacniają więzi między osobami tworzącymi rodzinę, zwłaszcza więzi istniejące między rodzicami i dziećmi oraz między małżonkami. Ochrona stosunków rodzinnych ma przede wszystkim zapewnić prawidłowy rozwój małoletnich dzieci. To ich interes ma bezpośredni wpływ na losy rodziny i wymusza określone rozstrzygnięcia ze strony organów władzy publicznej³⁸. Zasada ochrony rodziny zobowiązuje organy stosujące ustawę zasadniczą do traktowania pozostałych przepisów odnoszących się do rodziny jako przepisów dopełniających powyższą zasadę i wzbogacających jej treść. W ten sposób ochroną prawną objęto zarówno samą rodzinę, jak i poszczególne jej dobra (małżeństwo i rodzicielstwo). Ustrojodawca, stanowiąc powołane wyżej normy, kierował się świadomością wartości rodziny w życiu społecznym i znaczenia tej podstawowej komórki dla istnienia i funkcjonowania społeczeństwa. Nakazując generalną troskę o dobro każdej rodziny, przesądził, że rodziny pozostające w trudnej sytuacji korzystają z pomocy szczególnej, tj. wykraczającej poza zakres zwykłego uwzględniania jej potrzeb³⁹.

Wprowadzenie zasady ochrony rodziny wiąże się z określeniem zakresu obowiązków państwa. Państwo ma prowadzić „jedynie” taką politykę społeczną i gospodarczą, która uwzględnia dobro rodziny, sprzyja zachowaniu jej struktury (trwałości) i funkcji oraz — jeśli to możliwe — jej pomyślności. Trwałość rodziny zależy zaś przede wszystkim od postawy małżonków. Za każdą rodzinę, wielodzietną i małodzietną, pełną i niepełną, całkowitą odpowiedzialność ponoszą rodzice lub jedno z rodziców. Polityka państwa nie może prowadzić do przejmowania przez nie odpowiedzialności za rodzinę. Ta należy do rodziców. Dopóki rodzice posiadają władzę rodzicielską, dopóty ponoszą odpowiedzialność za swoją rodzinę⁴⁰.

³⁸ M. Dobrowolski, *Rodzina jako wartość konstytucyjna...*, s. 12.

³⁹ S. Maciejewski, *Dobro rodziny a konstytucyjne zadania państwa*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2011, nr 239, s. 13.

⁴⁰ M. Dobrowolski, *Status prawny rodziny w świetle...*, s. 33.

V.

Niniejszy artykuł porusza problematykę dobra rodziny i jego ochrony w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. Konstytucja RP uznaje rodzinę, małżeństwo i rodzicielstwo za wartości samoistne i zapewnia im ochronę nie tylko w ramach zbiorowości (rodzina), ale również w wymiarze indywidualnym. Państwo ma zatem w swoich działaniach wspierać rodzinę w wykonywaniu jej społecznych funkcji, ale w sposób dyskrecjonalny, bez nadmiernej ingerencji w sferę życia rodzinnego. Ochronę tę podniesiono do rangi naczelných zasad konstytucyjnych, ale już w sferze aksjologicznej można dokonać interpretacji zasady subsydiarności państwa względem rodziny. Państwo ma zatem w swoich działaniach wspierać rodzinę w wykonywaniu jej funkcji społecznych, ale w sposób dyskrecjonalny, bez nadmiernej ingerencji w sferę życia rodzinnego. Głównym zadaniem państwa jest ochrona rodziny przed zagrożeniem zewnętrznym, jak również przed zagrożeniami wewnętrznymi. Konkretyzacja konstytucyjnych praw w kontekście funkcjonowania polskiej rodziny należy do ustawodawcy zwykłego, który tworząc zakres środków realizujących wskazane przez Konstytucję zadania w zakresie ochrony i opieki nad rodziną, musi uwzględnić jej wartość jako podstawowego elementu ładu społecznego.

Literatura

- Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Komentarz*, Warszawa 2012.
- Banaszkiewicz B., *Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, o niektórych implikacjach art. 18 Konstytucji RP*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego”, 2013, nr 3.
- Borysiak W., *Komentarz do art. 18 Konstytucji*, [w:] *Konstytucja RP. Komentarz do art. 1–86*, T. I, red. M. Safjan, L. Bosak, Warszawa 2016.
- Dobrowolski M., *Rodzina jako wartość konstytucyjna w orzecznictwie TK (1996–2007)*, [w:] *Rodzina jako podmiot prawa*, red. P. Czarnek, M. Dobrowolski, Zamość 2012.
- Dobrowolski M., *Status prawny rodziny w świetle nowej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, „Przegląd Sejmowy” 1999, nr 4.
- Maciejewski S., *Dobro rodziny a konstytucyjne zadania państwa*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2011, nr 239.
- Oniszczyk J., *Wolności i prawa socjalne oraz orzecznictwo konstytucyjne*, Warszawa 2005.

Smyczyński T., *Rodzina i prawo rodzinne w świetle nowej Konstytucji* „Państwo i Prawo”, 1997, z. 11–12.

Waśkiewicz H., *Prawa człowieka a prawa rodziny*, [w:] *Prawa człowieka wybór źródeł*, red. K. Motyka, Lublin 1996.